

Om sälar på Hallands Väderö. Kompilering: John Henrysson

Gråsäl *Halichoerus grypus* (hali=hav, choerus=gris). 3,3 resp. 2,5 m. Vikt 315 resp. 200 kg. Gråsäl rör sig över större områden än knobbsäl och kan ses då och då vid Hallands Väderö.

Knubbsäl *Phoca vitulina* (Phoca= kalvlik) Hane 1,7 och hona 1,5 m. Vikt 125 resp. 110 kg. Knubbsälen är mer stationär än gråsälen och har förekommit på Väderön och jagats där av bl.a. fyrpersonalen för husbehov och för att skydda fisket. Längre betalades skottpengar för jakt på säl, som från slutet av 1800-talet allt blev ovanligare i hela Kattegatt och vid Väderön.

Hallands Väderö nykoloniserades av knobbsälar från danska Hesselö, där de fridlystes 1951. 1963 sågs **sex** sälar vid Ön. Jaktförbud på säl infördes på västkusten 1966. Då fanns det 14 sälar vid Hallands Väderö. Allmän fridlysning infördes i Sverige 1974 och i Danmark 1977. Skydds jakt runt fiskeredskap fick pågå till 1988. Sälar har även drunknat, när de fastnat i fiskenät.

Knubbsälens ungar (valpar) kallas kutar och föds på land i juni-juli. Den är gulbrun till färgen. Kuten diar några veckor och den kan simma redan efter några timmar.

En säl äter 5 kg fisk om dagen. Vid fiske under vatten kan den få upp farten till 30 km/timme och dyka till 100 meters djup. Den brukar vara under vattnet i 5-10 minuter men kan klara 45 minuter. I vattnet jagar sälarna ensamma men på land ser man dem ofta små grupper. Där lever de **inte** socialt med varandra utan reagerar aggressivt när de blir rörda av ett annat djur. Knubbsälar föredrar skyddade sandbankar och skärgårdar men får på Väderön hålla till godo med de skär som bjuds. På vinterhalvåret kan man få se sälar runt hela Väderön, t.ex. på Själhundsskären i Sandhamn och på Glimmingebåden. På sommarhalvåret samlas de på Brötholmarna, Sandskär och Svarteskär inom sälskyddsområdet. Vid blåsig väder på ser man dem på Orskär.

Knubbsälarna byter päls i augusti. För att detta skall ske så effektivt som möjligt behöver de utnyttja värmen och solljuset på land. I slutet av augusti, då knobbsälarna fortfarande byter päls uppe på land och störningen från fritidsbåttrafiken har avtagit, sker den årliga flygräkningen. Denna ger inga absoluta tal på antalet knobbsälar, men man kan jämföra antalet räknade sälar från år till år.

Sälarna ses bäst från båt, t.ex. vid en sälsafari. Med kikare kan man se sälar på **Brötholmarna**, där de ofta ligger. En utsiktsplats på ön är den 6 000 år gamla strandvallen 12 m.ö.h. Gå 40 meter mot Sandhamn från 4-stigskorset med vägvisaren på bilden. Se även en karta.

Strandvallen ovanför vägvisaren där stigen Fyren - Ulagapskärret x Kappelhamn – Sandhamn

Säldöd

När säldöd bröt ut vid Västkusten i april 1988 med början på Anholt var sälstammen 8 000 djur. Orsaken var ett valpsjukevirus. 50-60% av djuren dog, d.v.s. mindre än 4 000 djur fanns kvar. Antalet från 1988 var återhämtat 1995-96. Antalet sälar vid **Hallands Väderö** minskade från ca 300 till 120. 1998 var antalet åter upp i ca 300 djur. Efter säldöden sommaren 1989 inventerade Karin Hårding sälstammen på Hallands Väderö noga. Rapport finns i Meddelande från SHVN nr 57/1990.

2002 uppstod en mindre epizooti men de flesta djuren klarade sig bl.a. på grund av immunitet i vissa årskullar. Sommaren 2007 observerades åter döda sälar vid Anholt och i början antogs att det var samma virus. Senare undersökningar visade att det var en okänd sjukdom.

Man har dokumenterat att olika knobbsälskolonier smittats med bara några veckors mellanrum. Eftersom knobbsälen är ett förhållandevis stationärt djur tror man idag att smittan förs vidare av långsimmande gråsälar, som själva inte blir lika drabbade av viruset som knobbsälar. Anholt är en av få platser där både knobbsäl och gråsäl förekommer tillsammans. Det händer enstaka gånger även vid hallands Väderö.

Mer fakta om knobbsäl

Sälen kan vara upp till 45 minuter under vatten. Den har många röda blodkroppar. Under dykning sänks puls och blodtillförsel till andra organ än hjärna och hjärta. Knobbsälar blir ibland 30 till 35 år gamla. Vanligen blir honor äldre då hannar förlorar mycket energi när de strider mot artfränder av samma kön. Hannar blir därför sällan äldre än 25 år.

Parningen sker i vattnet under juni-juli. Flera hannar provar samtidigt att komma på honans rygg. I början motsätter sig honan och biter mot hannarna eller tar till flykten. Till slut är bara en hane kvar som biter i honans nacke för att lugna honan. Själva parningsakten varar i cirka tre minuter. Hos knobbsälar finns inga monogama relationer men hanarna har inte heller ett harem. Honan är dräktig 11 månader. Fosterutveckling är fördröjd genom att det befruktade ägget svävar fritt i livmodern ca 3 månader innan det fastnar och börjar utvecklas. Honan föder oftast **en** unge varje år i juni. Ungen diar 4-6 veckor. Den näringsrika mjölken med 50% fetthalt gör att kuten ökar sin vikt från 8 kg vid födelsen till 30 kg under denna tid. Enligt Hårding ökar vikten från 12 kg till 25 kilo på 4 veckor för att kuten ska klara vintern. Honan följer ungen, inte tvärt om. Efter 6-8 veckor måste ungen klara sig själv.

Föda: 5 kg fisk per dag. Ungar äter även krabbor, musslor och snäckor. Sälen konkurrerar om fisken och fiskare ser därför gärna ser att sälstammen är liten.

Väderö museets modell av knobbsälar och deras föda.

Knubbsälar torkar pälsen på Sandskär 1 augusti 2008

Utbredning: Knubbsäl finns från norra Portugal till Island och Kolahalvön. Den är starkt hotad i Mellaneuropa och hänsynskrävande i Sverige. I Östersjön finns knubbsälar till Gotland.

Populationshistorik: Det infördes jaktförbud på sälar på västkusten 1966 och de fridlystes i Sverige 1974 och i Danmark 1977. Då hade sälstammen i Kattegatt och Skagerrak sjunkit från 13 000 djur i slutet av 1800-talet till 2 000 - 3 000 djur. Längre betaldes skottpengar på säl. Skydds jakt kring fiskeredskap fick ske fram till 1988. Mellan 1978 och 1987 ökade sälstammen på Västkusten med 11% per år till 8 000 djur. Danska Hesselö skyddades redan 1951 och därifrån kunde sälar utvandra till Väderön.

Valrossar vid Hallands Väderö

Valross *Odobenus rosmarus* (odo=tand, benus=gå). En valross kan väga över ett ton och bli upp till 4½ meter lång. Huden är 2½ cm tjock. Betarna är förlängda hörntänder.

När Julius Johansson och sonen Esaias ryktade hummerkupor utanför Väderön den 8 april 1939 fick de se ett stort djur på Svarteskär. De trodde första att det var en död häst men när djuret rörde på sig tog de sig upp på skäret för att försöka fånga. Då dök i djuret vattnet. Johanssonerna seglade iland och hämtade Åke Kullenberg, som hade hagelbössa och mauser (/för säljakt). Man smög sig på djuret, som återgått till vila på Orskär På fyra meters avstånd sköt man på det med hagelbössan. Det dök då i vattnet och försvann Man hann inte använda mausern. Inga spår syntes i vattnet.

Den 20 april 1939 sågs en valross vid Kullen (något som blev allmänt känt först ett år senare), och någon vecka senare vid Travemünde, där man försökte fånga in valrossen till Hagenbecks djurpark, vilket misslyckades. En rekonstruktion av tidsförloppet och fiskarens berättelse om djurets utseende talar för att det var den valrossen som vistades på Svarteskär den 8 april.

Källor om valrossarna:

Flora och fauna 1940 "En valross på villovägar" av Einar Lönnberg.

Skånes Natur 1943 "Skånes första valross" av professor Bertil Hanström efter uppgifter från dr Emil Ahlström i Torekov och med referens till Flora och fauna.

Claes-Göran Isacson återger i sin bok om Hallands Väderö på s 41 en del av Bertil Hanströms berättelse om valrossen. Han nämner dessutom att en valross strandade på ett skär utanför Hallands Väderö i oktober 1958 och att några fiskare i Torekov ville skjuta den, vilket Väderö jaktklubb naturligtvis inte tillät.

De skrifter som nämns ovan finns med bland litteratur om Hallands Väderö under fliken **Arkiv**.